

Т. В. НАСАЛЕВИЧ, А. С. АБДУРАМАНОВА

**ТРАНСФОРМИРОВАНИЕ ОБРАЗА РАССКАЗЧИКА
В РОМАНЕ Р. П. УОРРЕНА «ALL THE KING'S MEN»**

Статья посвящена исследованию трансформирования образа рассказчика Джека Бердена в романе Р. П. Уоррена «All the King's Men». Анализируются взгляды и поступки героя-рассказчика, которые привели к полному изменению его принципов жизни и манеры повествования. Авторы рассматривают субъективные и объективные причины, изменившие личность рассказчика в романе.

Ключевые слова: образ, роман, мотив, поступок, понимание.

T. V. NASALEVICH, A. S. ABDURAMANOVA

**TRANSFORMATION OF THE NARRATOR'S IMAGE IN
THE NOVEL OF R. P. WARREN «ALL THE KING'S MEN»**

The article is devoted to the investigation of the narrator's image transformation in the novel of R. P. Warren «All the King's Men». Viewpoints and actions of the character-narrator which led to the full change of his life principles and his manner of narration are under analysis. The authors examine subjective and objective causes which have transformed the narrator's personality in the novel.

Key words: image, novel, motive, action, understanding.

Стаття надійшла до редколегії 15.12.2013 р.

УДК 82(4)-3. 09

О. О. НИКОЛОВА

**ТИП ПСЕВДОРОЗУМНИКА
В ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ:
«ШЛЯХ» ВІД АНТИЧНОСТІ ДО РОМАНТИЗМУ**

У статті розглядаються основні тенденції функціонування типу псевдорозумника (дурника, простака або крутія, який видає себе за вченого) у західноєвропейській літературі від античності до романтизму. Основна увага приділяється ренесансній «літературі про дурнів», творчості Ж.-Б. Мольєра, Дж. Свіфта, Е. Т. А. Гофмана.

Ключові слова: тип, мотив, комічне, карнавалізація, сатира.

Невідповідність видимого й істинного є не лише поширеним явищем сучасної дійсності: мотив підміни/удавання типовий для художньої творчості багатьох народів. Уважний розгляд специфіки функціонування цього феномену призводить до усвідомлення розмаїття його варіантів у межах національно-жанрових традицій, можливості виділення окремого, органічно пов'язаного з ним типу персонажа – псевда (з давньогрец. «pseudos» перекладається як «обман», «помилка», у складних словах відповідає поняттям «несправжній», «неправильний»). Саму дефініцію ми запозичуємо у О. Фрейденберг («Міф і література давнини» [11, 290]), яка використовує її, розглядаючи деякі варіанти підмін у ритуально-міфологічному й антично-літературному контекстах (творах Гомера, Плавта й ін.).

Визначальною ознакою будь-якого псевда є невідповідність форми (самопрезентації) та сутності. Серед різнобарв'я персонажів, які

видають себе за інших, на окрему увагу заслуговує псевдорозумник – простака, дурника або крутія, який грає роль вченої людини, інтелектуала.

Незважаючи на доволі високий рівень популярності цього типу, ґрунтовне дослідження історії його «літературного життя» відсутнє. Практично єдиною спробою системного осмислення відповідної теми на матеріалі виключно творів німецької літератури є праця О. Королькової «Дурень і сміх: амбівалентність сміху в німецькій літературі (від Відродження до романтизму)» [4].

Отже, актуальність пропонованої статті зумовлена відсутністю цілісного висвітлення питання провідних тенденцій і детермінант трансформації типу псевдорозумника на різних етапах розвитку західноєвропейського літературного процесу. Метою розвідки бачимо визначення специфіки функціонування типу псевдорозумника в західноєвропейській культурно-літературній традиції (від антич-

ності до романтизму), а основними завданнями – диференціацію основних варіантів типу псевдорозумника в діахронічному аспекті, висвітлення питання їх генезису, характеристики особливостей творчого використання, виділення першорядних факторів «популяризації» у творах кожного окремого періоду.

Тип псевдорозумника розпочинає формуватися в драматургії античності. Так, наприклад, відомо, що характерними для давніх мімічних сценок та ателлани були маски «пихатого дурника» (Буккона), вченого-шарлатана (Доссенна) [10, 273] і псевдолікаря, які згодом, завдяки посередництву римської комедії, потрапили до західноєвропейського театру (в першу чергу – до італійської *commedia dell'arte*). Більшість псевдорозумників у західноєвропейській літературі наступних епох є трансформованими версіями саме цих персонажів: «пихаті дурники» – нерозумні марнославаці, а псевдовчені (-лікарі) – криві, удавана обізнаність яких дозволяє дурити довірливих простолюдників та отримувати від них гроші.

Амплуа псевдоцілителя – одне з найпопулярніших серед вищевиділених, адже здавна лікар сприймається виключно як обізнана людина, що має особливі знання, здатні врятувати життя. Можна припустити, що архаїчний інваріант цього типу сформувався внаслідок пародійного подвоєння образу бога-цілителя або пророка-цілителя, оповіді про дивовижні діяння яких знаходимо ще в давньогрецьких прозаїчних ареалогіях (генетично споріднених із міфами про богів, які помирають і воскресають [10, 252]), а потім – у Біблії та житіях святих. Також не слід ігнорувати і вплив на його популяризацію в мистецтві численних цілком реальних прецедентів експлуатації шахраями «маски» лікаря задля легкої наживи.

Одним із широко відомих прикладів функціонування такого різновиду псевда в західноєвропейській середньовічній міській літературі є фабліо «Про віллана-лікаря» з наступним сюжетом: дружина, щоб провчити чоловіка-грубіяна, видає його посланцям короля за чудового лікаря, якого можна примусити працювати виключно за допомогою стусанів. Але згодом нещасному все-таки вдається «вилікувати» королівну: кривлянням він зму-

шує дівчину розсміятися, і кістка, якою вона вдавилася, вислизає з горла. Щасливий король призначає віллана придворним медиком і щедро винагороджує.

Для жанру фабліо типовим є сатиричне висміювання невідповідності видимого й істинного. «Лікарі висміюються, якщо вони не вміють лікувати, судді – якщо вони плутаються в законах, і т. ін.. Тобто знов перед нами істинне обличчя і личина, що його приховує. Проте персонажів, які належать до ще достатньо тоненького шару середньовічної інтелігенції, у фабліо зовсім небагато, і вони рідко посідають у творі помітне місце. Так, у відомому фабліо «Про віллана-лікаря» сучасна автору медицина викривається опосередковано – зображенням тих абсурдних методів лікування, до яких удається герой» [5, 260]. Матеріал цього фабліо використовує талановитий драматург XVII ст. Ж.-Б. Мольєр, який створює на його основі комедію «Лікар мимоволі» (надалі цей французький твір стає джерелом для російської комедії XVIII ст. «Про лікаря битого»). Тут головний персонаж Сганарель натхненно грає роль досвідченого лікаря: його зарозуміло-абсурдні промови справляють неабияке враження на невибагливих простаків, завдяки чому виникає комічний ефект.

«Сганарель. Мы, великие медики, с первого взгляда определяем заболевание. Невежда, конечно, стал бы в тупик и нагородил бы вам всякого вздору, но я немедленно проник в суть вещей и заявляю вам: ваша дочь нема.

Жеронт. Так-то оно так, но я бы хотел услышать, отчего это случилось?

Сганарель. Сделайте одолжение. Оттого что она утратила дар речи.

Жеронт. Хорошо, но скажите мне, пожалуйста, причину, по которой она его утратила.

Сганарель. Величайшие ученые скажут вам то же самое: оттого, что у нее язык не ворочается.

Жеронт. А в чем же вы усматриваете причину того, что он не ворочается?

Сганарель. Аристотель сказал по этому поводу...много хорошего...

Cabricias arci thuram, catalamus, singulariter, nominative haec Musa – Муза, bonus, bona, bonum, Deus sanctus, estne oratio latinus? Etiam – да! Quare – зачем? Quia substantive et adjectivum concordat in generi, numerum et casus.

Жеронт. Ах, почему я не выучился этому языку!

Жаклина. Вот ученый, так ученый!» [7, 153].

Подібно діє й ще один Сганарель з комедії Ж.-Б. Мольєра «Дон Жуан, або Камінний гість»: він теж перевдягається в лікаря і поводить себе типово для цього комедійного амплуа.

«Сганарель. Где? Это платье одного старого доктора, оставленное под заклад там, где я его и взял, и стоило мне оно немало денег. И знаете, сударь, это платье мне уже придало весу, встречные кланяются мне и спрашивают совета, как у человека сведущего...

Когда я шел по улице, человек пять-шесть крестьян и крестьянок просили у меня советов насчет разных болезней.

Дон Жуан. И ты им сказал, что ничего в этом не смыслишь?

Сганарель. Я? Ничуть не бывало. Я решил поддержать честь моей одежды. Я порассуждал об их болезнях и каждому прописал рецепт.

Дон Жуан. Какие же ты лекарства им прописал?

Сганарель. Ей-богу, сударь, все лекарства, какие только мне приходили в голову. Рецепты я прописывал наобум, – вот было бы забавно, если бы мои больные поправились и пришли меня благодарить!» [6, 31].

Комічний мотив «пройдисвіт прикидається лікарем» презентований також у циклі шванків «Піп Аміс» Штрикера і народній книзі «Тиль Ойленшпігель» (головні персонажі «виліковують» хворих, спонукаючи їх сміховинними погрозами до втечі з лікарні), «Походеньках Жилия Бласа із Сантильяни» Ле-сажа (Жиль влаштовується помічником до такого шахрая і сам «зцілює» хворих).

Вищерозглянуті образи крутіїв, які вдають лікарів, є персоніфікаціями карнавальної стихії. «До карнавальної ситуації слід віднести не тільки перевдягання в чужий одяг, а й будь-яку ситуацію, де людина фактично опиняється у місці, що не відповідає її звичному життєвому статусу... Сміх викликає кричуща невідповідність між постійним життєвим статусом людини і ситуацією, в якій вона опинилася» [12, 170].

У спектрі уявлень народної сміхової культури відповідний персонаж може бути інтерпретований як варіант карнавального короля, «каліфа на годину», якого після тимчасового

визнання очікує розвінчання: потужний комічний потенціал ситуації, що наочно демонструє найрізноманітніші, часом абсолютно безглузді методи «лікування», цілком відповідає потребам демократичної літератури.

Поруч із типом псевдолікаря, письменники активно використовують й інший образ – пихатого дурника, який здається собі й оточенню інтелектуалом. Його комічна природа є не стільки гумористично-карнавальною, скільки соціально детермінованою; вона забезпечує цьому типу довге життя в мистецтві різних часів і народів у якості об'єкта сатиричного осміяння.

Особливе місце у відповідному тематичному просторі займає так звана «література про дурнів» – оригінальне явище північного Відродження. У творах, традиційно зараховуваних до цієї групи, серед інших зустрічаються й образи псевдорозумників, піднесені в сміховому аспекті: їх активно використовують письменники-гуманісти з метою критики схоластики, «мертвої науки», усього того, що стоїть на заваді свободі пізнання і вільному розвитку особистості.

Так, зокрема, у своєму «Кораблі дурнів» С. Брант просто заявляє: «Признавший сам себя глупцом, Считается вправе мудрецом, А кто твердит, что он мудрец, Тот именно и есть глупец» [1, 28]. Автор сатирико-дидактичної поеми за допомогою комічного прийому саморозкриття створює тип недолугого доктора наук – утілення університетського невігластва: «Хоть неуч я, а все ж могу В академическом кругу Блеснуть словечком «item». Да, латынь, конечно, мне чужда, Родной язык доступней, но Я знаю: «vinum» есть «вино», «Cuculus» – олух, «sus» – свинья, «Dominus Doctor» – это я» [1, 32].

Окремі розділи «Корабля дурнів» присвячені також висміюванню лікарів-шарлатанів. «Вас, кто врачует самозванно, Пройдохи ловкие, профаны, Вас обличаю, шарлатаны!» [1, 74].

Традиції С. Бранта продовжує в «Похвалі Глупоті» Еразм Роттердамський, який вустами богині Глупоти іронічно характеризує галерею псевдонауковців і псевдомудрагелів. «Я знала одного вельми вченого еллініста, латиніста, математика, філософа, медика – справжнього царя всіх наук. Йому було вже понад шістьдесят. Так от він, коли не зміг пока-

зати себе ні в якому путящому ділі, взявся за граматику. Понад двадцять років мучився і скнів він над нею: все тішив себе надією, що колись-таки (якщо тільки доживе до того часу!) навчиться розрізняти вісім частин мови. Чого, до речі, й досі не вдалося зробити переконливо жодному елліністу чи латиністу!» [8, 65]. «За ними простують статечні філософи, пишнороді, в широких грецьких плащах. Вони лише себе і вважають мудрими, а всі інші смертні, на їхню думку, – то тіні, що бездумно блукають по землі. Як солодко вони марять, коли будують незліченні світи, коли вимірюють розміри сонця, місяця, зірок, різні орбіти. До того ж роблять це так упевнено, що можна подумати, ніби виміряли їх власними пальцями чи мотузкою. Ці філософи пояснюють причину блискавок, вітру, затемнень та інших непевних речей з такою певністю, ніби вони були посвячені в усі секрети будівниці-природи і тільки щойно повернулися з ради богів.

Але природа кепкує з їхніх пояснень, бо насправді в них теж нема нічого певного. Найкращим доказом цього – їхні нескінченні суперечки стосовно багатьох речей. Навіть тоді, коли нічого не знають, філософи схильні кричати, що знають все.

По правді кажучи, вони через свою підсліпуватість та неухважність і самі себе добре не знають, і не бачать ями чи каменя під ногами» [8, 69].

Персоніфікацією псевдовченості є й гротескні образи схоластів з анонімно виданого памфлету «Листи темних людей»: пишаючися своєю обізнаністю, вони не в змозі навіть чітко і докладно висловлювати власні думки, їх філологічні й теологічні «теорії» абсурдні й нікчемні.

Комічний тип пихатого невігласа зберігає актуальність і в західноєвропейській художній творчості XVII–XVIII ст. Так, наприклад, у дусі традицій «літератури про дурнів» осміює псевдовченість німецький памфлетист Х. Л. Лісков («Бріонтес Молодший, або Похвальне слово високородному і високовченому пану доктору наук Йоганну Ернсту Філіппі, професору університету в Гаалі»).

У цей період починають з'являтися також карикатурні образи псевдовчених жінок (спочатку – у Ж.-Б. Мольєра, потім – в англійській драматургії, генетично пов'язаній з тво-

рчістю французького комедіографа): Арманда і Філамінта із «Вчених жінок» Ж. -Б. Мольєра, леді Політик з «Вольпоне» Б. Джонсона, леді Фроз із «Подвійної гри» В. Конгрива, місис Малапроп із «Суперників» Р. Б. Шеридана і под.

Усі вони відповідно до тогочасної «моди на вченість» намагаються справити враження освічених і культурних людей, обізнаних у найскладніших питаннях мистецтва чи філософії. Однак за їх довгими промовами, сповненими безглуздо вживаної псевдотермінології, приховується духовна й інтелектуальна порожнеча. «Я бы не позволила ей возиться с греческим, еврейским, алгеброй, со всякими симониями, фуксиями и рефлексиями, вообще всякими теоремами... И уж, конечно, не дала бы ей в руки никаких этих математических, гастрономических, дьявольских приборов» [3, 650].

Галерею образів псевдодурників, що прагнуть виглядати інтелектуалами, продовжують пан Журден із «Міщанина-шляхтича» Ж. -Б. Мольєра і дещо подібний до нього Шельмуфський з однойменного роману К. Рейтера, сер Джон Доу («Епісин, або Мовчазна жінка» Б. Джонсона) та сер Політик Вуд-Бі («Вольпоне» Б. Джонсона). Останній є сатирою на тих самозакоханих псевдополітиків і псевдоекономістів, які прагнуть керувати країною, не маючи для цього ні знань, ні хисту (навіть ім'я його є промовистим – «той, що намагається бути політиком», «нібито політик»).

Одним з найбільш показових прикладів просвітницької сатири, спрямованої на осміяння феномену псевдонауковості, відірваної від потреб реального життя і практичного досвіду, є алегорично-фантастична країна Лапута, створена Дж. Свіфтом у третій книзі «Мандрів Гуллівера». Образи лапутян – гротескне вираження псевдовченості: надмірне захоплення абстрактним теоретизуванням перетворило їх на безпорадних дурників, «шильдбюргерів навпаки». «Хоч як уміло поводяться вони на папері з лінійкою, олівцем та циркулем, але в повсякденному житті я ніколи не бачив людей незграбніших, вайлуватіших і таких нетямущих у всякому, що не стосується математики або музики. Міркують вони дуже погано, зате сперечаються з великим запалом, крім тих випадків, коли мають рацію, а такі випадки трапляються край рідко» [9, 154]. Академіки Логадо не здатні за-

вершити жоден зі свої химерних проєктів і на той час, коли ці псевдорозумники намагаються добути сонячне проміння з огірків або навчити свиней орати землю, «уся країна зубожіла, будинки поруйнувалися, і люди ходять голодні і обідрані» [9, 167].

Особливе ставлення до псевдорозумників характерне для романтиків, які чітко розділяють безумство геніїв і пихату гордість філістерів [4]. «Філістерська глупота – це Dummheit, вона смішна й безглузда претензією на серйозність і розумність» [4]. Зустріч із таким самовдоволеним псевдорозумником зображує Г. Гайне («Подорож на Гарц»).

Пихатим псевдовченим є й професор Мош Терпін із «Крихітки Цахеса» Е. Т. А. Гофмана. «Професор Мош Терпін на себе не похож: так он напыжился от глупой гордости. Предательством своего будущего зятя он заступил место генерал-директора всех совокупных дел по части природы во всем государстве, – должность, которая приносит ему немало денег и множество других прибытков. В силу помянутой должности генерал-директора он подвергает цензуре и ревизии солнечные и лунные затмения, равно как и предсказания погоды во всех календарях, дозволенных в государстве, и в особенности испытывает природу в резиденции князя и ее окрестностях. Ради сих занятий он получает из княжеских лесов драгоценнейшую дичь, редчайших животных, коих он, дабы исследовать их естество, велит зажаривать и съедает. Теперь он пишет (или, по крайности, уверяет, что пишет) трактат, по какой причине вино несхоже по вкусу с водой, а также оказывает иное действие, и сочинение это он намерен посвятить своему зятю. В сих целях Циннобер исколотал Мошу Терпину дозволение в любое время производить штудии в княжеском винном погребе» [2, 289].

Не останнє місце в галереї псевдорозумників і самого Цахеса, якого практично все оточення вважає вченим-інтелектуалом. Змальовуючи гротескно-фантастичну ситуацію, коли маленька потвора, позбавлена навіть уміння чітко висловлювати власні думки, однак сповнена непомірного честолюбства, стає першим міністром королівства, письменник намагається донести до читача широке коло ідей, серед яких – думка про невідповідність видимого й істинного.

У такий спосіб, можна зробити висновок щодо комічної природи типу псевдорозумника, заснованої на протиріччі між формою (удаваним статусом) і змістом (справжньою сутністю): сюжетні ситуації за участі цього персонажа активно використовуються письменниками в різні часи задля створення сміхового ефекту (карнавалізації, соціальної сатири).

Очевидно також, що ставлення до псевдорозумників багато в чому залежить від загальних тенденцій специфіки розуміння самого феномену глупоти на різних етапах розвитку людства: у спектрі уявлень, типових для карнавальної культури (фаблію, шванки, пікарески), з позицій критичного ставлення гуманістів до схоластики (північно-ренесансна «література про дурнів»), народного заперечення «псевдонауковості» (Ж.-Б. Мольєр, Б. Джонсон), просвітницької критики абстрактного теоретизування, не підкріпленого досвідом і практикою, відірваного від потреб реального життя, «моди» на інтелігентність (Дж. Свіфт, В. Конгрив, Р. Б. Шеридан), у контексті іманентного романтизму усвідомлення антонімічної сутності безумства геніїв і глупоти філістерів (Е. Т. А. Гофман, Г. Гайне) тощо.

Перспективним є також розгляд специфіки функціонування типу псевдорозумника на наступних етапах розвитку літературного процесу з метою виділення загальних тенденцій осмислення природи відповідного феномену в західноєвропейській культурі.

Список використаної літератури

1. Брант С. Корабль дураков / Себастиан Брант // Брант С. Корабль дураков ; Роттердамский Э. Похвала Глупости. Навозник гонится за орлом. Разговоры запросто. Письма темных людей ; Гуттен У. фон. Диалоги / пер. с нем. и лат. — М. : Худож. л-ра, 1971. — С. 25—119.
2. Гофман Е. Т. А. Крошка Цахес, по прозванию Циннобер // Новеллы / Е. Т. А. Гофман ; пер. с нем. А. Морозова. — М. : Правда, 1991. — С. 221—323.
3. Конгрив У. Двойная игра / У. Конгрив // Английская комедия XVII–XVIII веков : антология / сост. И. В. Ступникова. — М. : Высшая школа, 1989. — С. 332—425.
4. Королькова О. Глупец и смех: амбивалентность смеха в немецкой литературе : (от Возрождения к романтизму) [Электронный ресурс] / О. Королькова // Дбѡа / Докса : зб. наук. пр. з філософії та філології. — 2004. — № 05. — Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/626321>.
5. Михайлов А. Старофранцузская городская повесть «фаблио» и вопросы средневековой пародии и сатиры / Андрей Михайлов. — М. : КомКнига, 2006. — 352 с.
6. Мольєр Ж.-Б. Дон Жуан / Жан-Батист Мольєр // Собр. соч. : в 2 т. Т. 2 / пер. под ред. Н. М. Любимова, С. С. Мокульского. — М. : Гослитиздат, 1957. — С. 5—57.

7. Мольер Ж. -Б. Лекарь поневоле / Жан-Батист Мольер // Собр. соч. : в 2 т. Т. 2 / пер. под ред. Н. М. Любимова, С. С. Мокульского. — М. : Гослитиздат, 1957. — С. 131—167.
8. Роттердамський Е. Похвала Глупоті. Домашні бесіди / Еразм Роттердамський ; пер. з лат. В. Литвинова, Й. Кобова. — К. : Основи, 1993. — 319 с.
9. Свіфт Дж. Мандри Гуллівера / Джонатан Свіфт ; пер. з англ. Ю. Лісняка. — К. : Дніпро, 1983. — 287 с.
10. Тронский И. М. История античной литературы : учеб. для ун-тов и пед. ин-тов / Иосиф Тронский. — М. : Высшая школа, 1983. — 464 с.
11. Фрейденберг О. М. Миф и литература древности / Ольга Фрейденберг. — М. : Восточная литература РАН, 1998. — 798 с.
12. Шалагінов Б. Зарубіжна література від античності до початку ХІХ сторіччя : історико-естетичний нарис / Борис Шалагінов. — К. : КМ Академія, 2004. — 360 с.

А. А. НИКОЛОВА

ТИП ПСЕВДОУМНИКА В ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ: «ПУТЬ» ОТ АНТИЧНОСТИ К РОМАНТИЗМУ

В статье рассматриваются основные тенденции функционирования типа псевдоумника (дурака, простака или плута, который выдает себя за ученого) в западноевропейской литературе от античности до романтизма. Основное внимание уделено ренессансной «литературе о дураках», творчеству Ж. -Б. Мольера, Дж. Свифта, Э. Т. А. Гофмана. Говорится о перспективах исследования данного типа в литературе II пол. ХІХ-ХХ ст.

Ключевые слова: тип, мотив, комическое, карнавализация, сатира.

О. НИКОЛОВА

TYPE OF PSEUDOCLEVER MAN IN THE LITERATURE OF WESTERN EUROPE: «PATH» FROM ANTIQUITY TO ROMANTICISM

The article deals with the main trends in the functioning of the type of pseudoclever man (the fool, the fool or the trickster which introduces himself as the scientist) in the foreign literature from antiquity to romanticism. Special attention is paid to Renaissance «literature of fools», creativity of J. -B. Moliere, J. Swift, E. T. A. Hoffmann. Talking about the perspective of this type's studies in the literature of the second half of the 19th–20th centuries.

Key words: type, motive, comic, carnivalisation, satire.

Стаття надійшла до редколегії 9.11.2013 р.

УДК 82–31

М. В. НОРЕЦ

ШПИОНСКИЙ РОМАН ЛЕНА ДЕЙТОНА В АНГЛИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ПЕРИОДА «ХОЛОДНОЙ» ВОЙНЫ

Данная работа посвящена анализу шпионского романа Лена Дейтона в английской литературе периода «холодной» войны. В исследовании предпринимается попытка проанализировать становление жанра шпионского романа в середине ХХ века в контексте происходящих исторических событий, с учётом факта причастности писателя тем или иным образом к деятельности британских спецслужб. Автор предлагает рассмотреть образ главного героя шпионского романа в творчестве Лена Дейтона с точки зрения его существования в двух параллельных мирах: мире моральных убеждений и моральной преданности, с одной стороны, и мире, где он вынужден находится физически, – с другой.

Ключевые слова: шпион, жанр, жанровая доминанта, роман, герой.

Жанр шпионского романа остаётся неисследованным литературным феноменом и, будучи явлением «молодым», не имеет теоретико-литературной рецепции в широком масштабе. Период «холодной» войны стал «благодатной почвой» для его расцвета. Лен Дейтон является ярким представителем когорты английских авторов шпионского романа этого периода. Отсутствие же исследований его шпионских романов на уровне жанра

обуславливает, в частности, актуальность данного исследования.

Грандиозные политические изменения, происшедшие в Европе после Второй мировой войны, ангажируя общество и искусство, повлекли за собой изменения не только художественных систем, но и способствовали появлению новых форм. Необходимость воссоздания исторических событий и осмысления происшедшего привела к сращиванию худо-